

INTEROGAREA INCULPATULUI MINOR

Vitalie RUSU,
doctor în drept, conferențiar univ.

The confession of a minor defendant contributes to the complete determination of those essentially necessary for the case, if of course it is not false. The law court should obtain an adequate answer to the given question. This plays a great role for the establishment of the psychological contact with the accused which is especially significant when examining the cases of minor offenders. The veracity of the defendant's confession during the entire judicial investigations, depends on the frankness of the answer and the recognition of the accusation. If, because of any reason, the minor doesn't accept the accusation or he is blocked as a result of an emotional tension refusing to give an adequate testimony, then it is quite difficult to get the truth. Taking this into account, it is necessary to help the minor defendant to take the correct decision concerning his attitude to his own guiltiness from the very beginning of the judicial investigation.

Declarațiile inculpatului minor, desigur dacă acestea nu sunt false, contribuie la determinarea deplină a celor necesare esențial pentru cauză. Judecata trebuie să obțină un răspuns corect la întrebarea înaintată. Acest moment are un mare rol la stabilirea contactului psihologic cu inculpatul, ceea ce este îndeosebi necesar la examinarea dosarelor cu infractori minori. Veridicitatea declarațiilor inculpatului, pe întreg parcursul cercetării judecătorești depinde de sinceritatea răspunsului la întrebarea instanței, de recunoașterea învinuirii ce i se aduce. Dacă din careva motive, minorul nu acceptă învinuirea înaintată sau se blochează în virtutea unei tensiuni emoționale refuzând să dea depoziții adecvate, sarcina stabilirii adevărului se complică în mod serios. Din acest considerent, chiar de la începutului cercetării judecătorești e necesar de-a ajuta cât se poate de bine inculpatului minor să ia o poziție corectă în ce privește atitudinea față de propria vinovăție.

Inculpatul dispune de dreptul de a face obiecții împotriva concluziilor din rechizitoriu, de a identifica inadecvarea unor laturi la context, a modului de abordare a problemei și de a atrage atenția instanței de judecată asupra faptelor care combat învinuirea, de a nu lăsa vina mai profundă să se plaseze pe fundalul vinei mai ușoare. Aceasta se manifestă în diferite chipuri. Soluția e raportată la următorul moment: lămurirea inculpatului în privința nerecunoașterii învinuirii ce i se aduce sau

recunoașterii parțiale a acesteia permite de a influența ordinea cercetării judecătorești, de a examina mai consecvent circumstanțele cauzei, de a observa traiectoriile de progres judiciar intens calitativ, de a acorda o atenție deosebită probelor legate cantitativ și care vorbesc despre participarea sau neparticiparea inculpatului la săvârșirea infracțiunii.

Pentru minor este important să i se acorde cât mai rapid posibilitatea de a da lămuriri asupra cauzei, iar judecata, trebuie să coreleze și să aprecieze în teza cu învinuirea argumentele inculpatului. Examinarea probelor pe această categorie de dosare este rațional de început cu ascultarea declarațiilor inculpatului, fără a lua în considerare dacă acesta își recunoaște sau nu vinovăția. În prealabil este de dorit a stabili fondul obiecțiilor sale, apoi luând în seamă declarațiile, a purcede la examinarea probelor din cauză. În evoluția “fenomenului”, negarea de către inculpat a învinuirii ce i se aduce constituie un drept, o garanție procesuală a acestuia. Anume din acest considerent, inculpatul urmează a fi interogat primul, moment ce contribuie la protejarea intereselor sale. În jurul acestui motiv lucrurile trec ca un proces de organizare și de justificare a acțiunilor și a efectelor produse. “Pendlind” între alternative și alegînd, menționăm și faptul că determinarea ordinii cercetării judecătorești în dependență de negarea sau recunoașterea vinovăției de către inculpat este considerată uneori nelegală, teoretic neîntemeiată, practic inacceptabilă pentru procesul penal, interogarea inculpatului fiind admisă atît pînă la cercetarea probelor cît și după ea.

Pentru majoritatea minorilor este caracteristică descrierea detaliată a infracțiunii, recunoașterea vinovăției și părerea de rău față de cele săvîrșite. Interogînd în primul rînd inculpatul, judecata îi dă acestuia de înțeles că, are încredere în el și așteaptă depoziții depline și adecvate. Din motive lesne de înțeles, se sprijină pe abordări colaborative, se ocolește starea conflictuală, supărarea, brutalitatea, ceea ce înlătură rezultatul non-evolutiv. Conducerea rațională a cercetării judecătorești presupune examinarea probelor în ordine cronologică, în dependență de esența și gradul complexității cauzei sau reeșind din rolul inculpaților la săvîrșirea infracțiunii. La unele dosare pentru stabilirea ordinii în cercetarea judecătorească un rol important îl poate juca poziția neclătinată a părții vătămate, nivelul rezonabil de informare a martorilor.

Procedura cercetării probelor aleasă de către instanța judecătorească cu luarea în considerare a părerii participanților la proces trebuie să asigure audierea martorilor, experților, examinarea corpurilor delictive, citirea în ședință a documentelor și efectuarea altor acțiuni. Drept criteriu de bază al anchetei judecătorești raționale în cauzele cu minori

figurează examinarea întregului spectru de circumstanțe ce urmează a fi stabilite, asigurarea unei posibilități reale în ceea ce privește exercitarea dreptului la apărare, prezența unei influențe educative maxime.

Legea procesual-penală prevede dreptul instanței de a interoga inculpatul oricând în cursul cercetării judecătorești. Adesea, însă nu este bine venit faptul că judecata își asumă rolul de bază în ceea ce privește interogarea, deoarece acest moment creează impresia despre preconceperea unei păreri, lasă o senzație de tendință acuzatorie pusă în cumpănă din partea instanței de judecată.

La stabilirea procedurii de cercetare a probelor în cazurile penale ale minorilor trebuie căutate toate resursele alternative la rezolvarea problemei și luată în considerație necesitatea examinării consecutive a circumstanțelor cauzei.

Circumstanțele ce urmează a fi investigate în pricinile la care ne referim pot fi clasificate în câteva grupe: 1) împrejurările de facto ale săvârșirii infracțiunii, rolul inculpatului minor la realizarea actului criminal, prezența coparticipanților adulți, momentele ce caracterizează latura subiectivă a infracțiunii; 2) circumstanțele care atenuiază sau agravează gradul de vinovăție; 3) circumstanțele ce caracterizează persoana inculpatului; 4) condițiile de viață și educare a copilului, conflictul intrapersonal și cel interpersonal, cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, gradul de dezvoltare intelectuală, de iritabilitate, abaterile native etc.

Pe cât e posibil, consecutivitatea audierii martorilor și a altor participanți în cursul cercetării judecătorești trebuie determinată în dependență de gruparea expusă. Practica judiciară înclină spre aceea că e mult mai eficace începerea cercetării judecătorești pe cazurile minorilor anume cu interogarea inculpatului. În particular, o atare soluție este îndreptățită în cazurile când minorul se simte dezorientat, nu este încrezut în sine, este influențat de careva persoane precum și în cazurile când depozițiile acestuia sunt contrare probelor din dosar.

O atare ordine oferă posibilitatea de a lua cunoștință cu poziția ocupată de inculpat și de a clarifica în mod detaliat momentele contestate de acesta.

Dacă la săvârșirea infracțiunii de rînd cu minorul a participat o persoană adultă, atunci, de asemenea, este rațional de a-l asculta, în primul rînd, pe cel cu vîrsta sub majorat. În caz contrar, el își poate adapta sau modifica depozițiile în dependență de poziția ocupată de persoana matură, a cărei influență asupra copilului poate fi simțită și

după epuizarea actului criminal. Nu sunt excluse cazurile cînd inculpatul adult oferă depoziții juste și tendința de imitare a acestuia influențează pozitiv rezultatul interogării inculpatului minor. Un atare efect poate fi așteptat și atunci cînd minorului îi sunt puse careva întrebări deja după chestionarea persoanei majore inculpate.

În statu-quo sunt întîlnite și situații cînd minorul inculpat nu poate fi audiat primul. Aceasta are loc mai ales atunci cînd martorii infracțiunii, partea vătămată (prieteni sau semenii) se află sub o influență simțitoare a inculpatului. Încunoștințarea lor cu poziția ocupată de către inculpat poate influența modificarea depozițiilor în direcția denaturării acestora. Adesea, în cauzele ce țin de infracțiunile săvîrșite de persoanele minore, apare necesitatea înlăturării inculpaților din sala de ședințe, mai ales în cazul examinării momentelor ce pot influența negativ trăirile copilului. Mai mult ca atît, la această categorie de dosare, deseori sunt chestionați în calitate de martori adolescenți care se pot simți ferecați în prezența inculpatului. În așa cazuri, înseși interesele, stabilirea adevărului necesită îndepărtarea inculpatului din sala de ședințe. Uneori, pe parcursul interogării inculpatului minor, este rațională îndepărtarea altor inculpați. Cercetarea judecătorească trebuie organizată și propulsată în așa fel ca să fie exclusă înlăturarea de mai multe ori din proces a inculpatului.

Pînă a purcede la interogarea inculpatului minor, instanța de judecată trebuie să soluționeze întrebarea ce ține de participarea pedagogului la această acțiune procesuală. În baza legii, prezența acestuia e necesară și obligatorie cînd, în procesul dezbaterilor judiciare, figurează minori pînă la vîrsta de 18 ani¹.

Pînă la începerea unui asemenea interogatoriu, judecătorul este obligat să explice pedagogului care-i sunt drepturile, ceea ce urmează să fie fixat în procesul-verbal al ședinței de judecată². Participarea pedagogului în cercetarea judecătorească poate tranșa, de regulă, mai multe laturi fiind necesară în scopul stabilirii unui contact psihologic adecvat cu inculpatul minor, pentru realizarea corectă a interogării acestuia și obținerea depozițiilor obiective. Acesta este un "arbitru" al dialogului și nu un implicat oarecare stimulînd aprinderea emoțiilor.

Informații cu privire la persoana inculpatului și circumstanțele infracțiunii sunt obținute de către instanța de judecată ca rezultat al interogării unui cerc larg la cercetarea judecătorească și a efectuării altor acțiuni procesuale. La interogarea persoanelor minore trebuie luate în considerație particularitățile de vîrstă și cele psihologice ale copiilor, posibilitatea perceperii neadecvate a faptelor, din realitatea obiectivă,

starea de neliniște, de blocare, etc.

Interogarea inculpatului minor include stabilirea minuțioasă a datelor cu privire la persoana acestuia și a momentelor legate de săvârșirea infracțiunii. Depozițiile oferite de copil pot lua inițial forma unei “povestiri libere” referitor la învinuirea adusă și împrejurările cauzei, apoi cea a răspunsurilor la întrebările de concretizare ce pot fi puse de către judecător în orice moment al cercetării judecătorești. De corelarea armonioasă a narațiunii celui audiat și a răspunsurilor la întrebările adresate depinde succesul interogării inculpatului. Pe parcursul audierii inculpatului este necesar un mediu maximal favorabil pentru oferirea declarațiilor fără o reducere artificială a posibilităților de exprimare. Nu este rațional de a interveni cu careva întrebări în procesul oferirii depozițiilor de către inculpatul chestionat, moment care ar putea afecta sistemul și modalitatea cuvântării. De asemenea, interogatul nu poate fi grăbit în descrierea circumstanțelor importante pentru judecată, deoarece nu este exclusă posibilitatea că în timpul urmăririi penale copilul să fi oferit informații nedepline referitoare la circumstanțele cauzei. Uneori minorul fără să vrea comunică cele importante și așteptate pentru examinarea dosarului în singura virtute a neliniștei sale obsedante. Este nedorită luarea hotărârilor în privința aspectelor legate de cauza care urmează a fi examinată ulterior, pînă cînd nu vor fi epuizate explicațiile oferite de inculpat.

Depozițiile inculpatului constituie nu numai o sursă de obținere a probelor, dar și un mijloc de apărare contra învinuirii înaintate. De aceea, el dispune de dreptul de a le oferi atît în privința esenței învinuirii, cît și în legătură cu depozițiile martorilor, părții vătămate. Înaintarea la timp și în mod corect a întrebărilor la adresa inculpatului servește la stabilirea unui echilibru sufletesc și, în final, ca premiză psihologică pentru oferirea informațiilor adecvate. Drept condiție generală și obligatorie a actului de interogare figurează cerința de a nu da frîu liber emoțiilor, de a proteja demnitatea celui interogat luînd în considerație vulnerabilitatea amorului propriu al minorului.

În cauzele penale cu infractori minori, din considerente tactice, este necesar de a clarifica inițial rolul copilului la săvârșirea infracțiunii și abia mai apoi de a lua măsuri pentru stabilirea circumstanțelor care au contribuit la realizarea comportamentului aberant. În cazurile cu minori, de regulă, metoda demascării imediate nu oferă careva rezultate dorite deoarece ei se așează după variate bariere de autoprotecție. La întrebarea directă dacă au săvârșit infracțiunea, ei recurg adesea la negări, la istorisirea inventată, la contestări nemotivate, oferă depoziții false, încît concluziile și delimitările nu pot fi foarte precise. De aceea, este

important ca la interogare, instanța de judecată să-i explice inculpatului minor necesitatea de-a spune adevărul. În calitate de metodă ajutătoare a interogării poate figura efectiv demonstrarea nivelului de informare a judecătii asupra unor momente ce dovedesc vinovăția inculpatului în săvârșirea infracțiunii.

Studierea minuțioasă a mecanismului concret al săvârșirii infracțiunii pe parcursul interogării inculpatului minor este legată de clarificarea momentelor ce caracterizează starea, nivelul de conștiință juridică a adolescentului și anume: 1) ce știe inculpatul despre interdicția juridică neglijată de el?; 2) care e poziția sa față de respectiva interdicție juridică?; 3) cum își închipuie minorul delictul limitele de exercitare a cerințelor legale?; 4) care sunt reprezentările minorului în survenirea consecințelor social-periculoase ca rezultat a săvârșirii infracțiunii³.

Material inițial pentru clarificarea acestor momente se poate conține în depozițiile oferite de către minor la etapa urmăririi penale. Adesea, anume în documentele procesuale ale urmăririi penale se conțin careva date ce pot avea importanță pentru individualizarea răspunderii și pedepsei penale. Inculpatului minor i se adresează întrebări care urmează să ajungă la receptacolul minții lui. Ele au menirea de a determina nivelul de conștiință juridică a acestuia, ceea ce este important pentru intensificarea influenței educativ-preventive a procesului judiciar, pentru condamnarea anumitor orientări, acțiuni nevrotice și demonstrarea aspectului periculos al poziției ocupate pentru sine, pentru societate și pentru persoanele apropiate.

La interogarea inculpaților minori în cadrul cercetării judecătorești nu este dorită înaintarea unor întrebări, răspunsul la care ar caracteriza negativ părinții sau rudele apropiate ale acestuia. Momentele ce descriu neprielnic părinții sau rudele inculpatului urmează a fi clarificate în primul rând în cadrul interogării martorilor și în lipsa minorului, care, temporar, trebuie înlăturat din sala de ședințe. Luând în considerație insuflarea ierarhică a copilului, este necesar de a evita adresarea întrebărilor care sugerează răspunsul.

Legislația procesual-penală prevede dreptul instanței de judecată de a iniția actul de interogare în orice moment al cercetării judecătorești. Însă, completul de judecată nu trebuie în toate cazurile să porceadă primul la ascultarea inculpatului, să-și asume rolul de bază în timpul ascultării acestuia, deoarece uneori aceasta ar putea duce la crearea impresiilor despre tendința acuzatorie a instanței. După părerea noastră, odată ce obligațiunea de a dovedi vinovăția inculpatului este plasată asupra procurorului, inseparabil și

dreptul inițial la interogarea acestuia trebuie să-i aparțină procurorului. Efectuarea acestei acțiuni de către procuror într-o măsură mai mare ar corespunde caracterului contradictorial al procesului penal, ar crea condiții pentru o atitudine adecvată și obiectivă a instanței de judecată față de aprecierea probelor. Rolul acesteia din urmă în cazul dat nu este nicidecum subapreciat, diminuat, nu este delimitată activitatea ei energetică, deoarece președintele ședinței în orice moment poate respinge întrebările procurorului dacă ele nu se referă la cauză sau nu sunt acceptabile după formă.

Dirijarea interogării inculpatului include nevoia de ordine, de claritate, deci, include și cerința de a înainta întrebări într-o formă clară pentru cel chestionat. Formularea acestora trebuie corelată cu vârsta, cu studiile și cu nivelul dezvoltării intelectuale a inculpatului. Instanța de judecată nu are dreptul de a constrânge inculpatul în scopul obținerii depozițiilor. Dacă cel vinovat se abate de la esența cauzei și vorbește despre careva circumstanțe periferice, președintele ședinței are dreptul de a face observații în această privință.

Interogarea inculpatului în ședința judiciară constituie o acțiune procesuală independentă de interogarea învinuitului la etapa urmăririi penale. De aceea președintele ședinței nu trebuie să se adreseze inculpatului cu întrebarea, dacă acesta recunoaște depozițiile oferite în cursul urmăririi penale, deoarece aceste informații adesea nu coincid. Importanță deosebită la această categorie de dosare o are determinarea corectă a cercului de întrebări ce se referă la caracterizarea infracțiunii săvârșite, deoarece inculpatul nu întotdeauna poate aprecia critic comportamentul său, reflecta corect fapta realizată și oferi depoziții exhaustive. Trebuie de stabilit cu exactitate în ce formă s-a manifestat comportamentul ilegal al copilului, în ce concurs de împrejurări a fost săvârșită infracțiunea, care este forma vinovăției și motivul comportamentului aberant, etc.

Pentru stabilirea adevărului obiectiv cerut de dosar este necesar ca judecata să aibă o atitudine adecvată față de explicațiile inculpaților. Fiecare declarație a martorilor, a părții vătămate, a inculpatului trebuie verificată operînd cu întregul spectru de probe existente în dosar. Recunoașterea de către copil a vinovăției sale în săvârșirea infracțiunii, care nu este confirmată prin probele din dosar nu poate servi drept temei pentru darea unei sentințe de condamnare, necesitînd o verificare cu ajutorul altor dovezi. Indiferent de mărturisirile inculpatului, instanța de judecată trebuie să se convingă în faptul că atentatul social-periculos a avut loc, că a fost săvârșit de minor în mod intenționat sau din imprudență. Recunoașterea de către minor a vinovăției sale nu eliberează instanța de examinarea altor probe și circumstanțe ale cauzei în

totalitatea lor. Judecata trebuie să clarifice circumstanțele săvârșirii infracțiunii, stilul comportamental și în ce anume lucru concret inculpatul se consideră vinovat. Numai respectarea condiției că recunoașterea vinovăției de către copil corespunde datelor obiective, că ea a fost exprimată benevol și fără scopul de a acoperi o altă infracțiune mai gravă sau un careva coparticipant oferă dreptul de a o vedea justificată și de a acorda, în rezultat, apreciere necesară declarațiilor făcute de inculpat. Depozițiile acestuia urmează a fi confruntate cu datele privind orientarea intenției inculpatului, caracterul acțiunilor, armele folosite, cu declarațiile martorilor, părții vătămate, experților.

Spre deosebire de interogarea primară (de bază), celelalte forme de audiere (suplimentară, contradictorială) au drept obiectiv de a completa și stabili acele circumstanțe și fapte care, din anumite motive, n-au fost examinate deplin sau abordate în timpul interogării inițiale. Lucrurile contează deoarece, pe parcursul chestionării suplimentare sunt clarificate acele momente care nu au fost reflectate în cadrul audierii de bază. Necesitatea acestei interogări este evidentă în două cazuri: 1) la apariția de noi probe asupra cărora este necesară explicația inculpatului; 2) după chestionarea tuturor persoanelor implicate la examinarea cauzei. Interogarea contradictorială este efectuată în scopul clarificării detaliate a împrejurărilor privitor la care există divergențe și necorespunderi în depozițiile persoanelor audiate. Aplicarea acestei forme de interogare în privința inculpaților minori nu este acceptabilă deoarece ea dispune de o influență puternică asupra psihicului uman, poate duce la apariția unei stări de nevroză, poate afecta perceperea a ceea ce se întâmplă, poate genera o limitare a gradului de atenție față de întrebările adresate și sărăci informațiile oferite. În defavoarea interogării contradictoriale vorbește și faptul că în timpul acesteia are loc repetarea întrebărilor în una și aceeași redacție, necătfind la faptul că a fost oferit un răspuns exhaustiv. În așa situații, persoanei interogate îi este specifică apariția îndoielilor, a nedumeririi în privința corectitudinii răspunsului său și atunci își poate schimba depozițiile anterioare. Treptat minorul se abate de la declarațiile adevărate și inițiale spre o așa interpretare a faptelor și evenimentelor care poate satisface persoana împovărată cu realizarea actului de interogare, complicând procesul de apreciere a probelor.

În literatura de specialitate se întâlnesc recomandări care prevăd pentru cercetarea judecătorească efectuarea așa-zisei interogări în ordine de șah. Esența acesteia constă în faptul că, la audierea unei persoane, cel care interoghează în același timp înaintea întrebări altor persoane în privința circumstanțelor expuse neclar sau nedeplin de către cel interogat⁴. Respectiva interogare, de obicei, se efectuează în scopul

“confirmării sau combaterii prin depozițiile altor persoane a informațiilor obținute de la un individ concret în rezultatul interogării inițiale”⁵. Utilizarea acestui tip de interogare în privința minorului tinde spre judecăți calitative doar în chip aparent. În fapt, însă, nu poate fi acceptat, deoarece el face dificilă perceperea și reținerea întrebării adresate, ceea ce poate duce la oferirea declarațiilor incorecte.

În procesul interogării inculpatului minor este necesară o clarificare corectă a relațiilor existente între acesta și martori, între acesta și ceilalți coparticipanți, e necesară o depistare a organizatorilor, a complicilor activi și a celor de mîna a doua. Depozițiile și lămuririle inculpatului reprezintă un tot întreg și urmează a fi apreciate în cumul cu luarea în considerație a tuturor circumstanțelor cauzei.

După forma sa, interogarea trebuie să-l convingă pe inculpat în privința faptului că prin acțiunile sale acesta a pricinuit o daună nu numai societății, ci și propriului “eu”. Întreaga desfășurare a cercetării judecătorești trebuie să stîrnească intenția de a o rupe cu trecutul criminal și a lua un loc destoinic în societate. Realizarea cu iscusință a interogării inculpatului minor permite participanților la proces și celor prezenți de a depista și a înțelege momentele negative comise în procesul educării copiilor. Examinarea deplină și minuțioasă a tuturor circumstanțelor cauzei poate fi reușită numai în condiția unui rol activ al instanței de judecată, al procurorului, al apărătorului și al altor participanți la proces, inclusiv al reprezentanților legali ai inculpatului minor.

Referințe bibliografice:

1. Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului. Nr. 338-XII Adoptată la 15 decembrie 1994 care intră în vigoare la 12 martie 1995. Art. 1 (2) și 28 (5). În: Monitorul Oficial Nr. 13 din 1995.
2. Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție “Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației în cadrul examinării cauzelor privind infracțiunile săvîrșite de minori”. Nr. 37 din 12 noiembrie 1997, pct. 8. În: Avocatul Poporului Nr. 4, 1998, p. 8.
3. Н. И. Гуковская., А. И. Долгова., Г. М. Миньковский. Расследование и судебное разбирательство дел о преступлениях несовершеннолетних. М., Юридическая литература, 1974, с. 157-158.
4. С. К. Питерцев, А. А. Степанов. Тактика допроса на предварительном следствии и в суде. ПИТЕР. Санкт-Петербург, Москва, Харьков, Минск, 2001, с. 84-86.
5. Л. Е. Ароцкер. Тактика и этика судебного допроса. Юридическая литература, М., Юридическая литература, 1969, с. 25.